

heden heraf og motivere ham til at acceptere den sande løsning. For ligesom hver enkelt for sig søger sin egen lykke, således søger alle i fællesskab den størst mulige lykke for alle. Man taler, som Tingsten siger, om borgerne, som om det gjaldt en lille gruppe „filosoffer“, som samles for at løse et abstrakt problem og efter en stunds debat overbevises af kundskaben og skarpsindigheden. For denne kulsvietro på fornuftens evne såvel til at diktere menneskene et fælles socialt mål som til at finde vejene til dette og motivere den enkelte til at handle i overensstemmelse hermed, måtte den fri debat mellem oplyste intelligenser være det universalmiddel, der skulle bringe klarhed i mørket, skabe enighed af modstrid og vise vejen til den sande løsning af alle problemer.

Ud fra vor tids opfattelse hviler denne tro på en række fatale illusioner.

Specielt med hensyn til meningsdannelsens teknik har den moderne reklame-teknik og propaganda belært os om, hvor langt opfattelsen af mennesket som et rent rationelt væsen er fra virkeligheden. Følelsesmæssig suggestion i overensstemmelse med massepsykologiens love har vist sig langt mere effektiv end saglige forstandsappeller. Argumenter er snarere skadelige end gavnlige ud fra et effektivitetssynspunkt. Argumenter kan kritiseres og vække tvivl. Propagandaen går direkte på instinkterne. Den arbejder med løfter og trusler, den lokker og lefler, den appellerer til had, hævnlyst, frygt, magtbegær, forfængelighed, den betjener sig koldt beregnende, kynisk, desillusioneret af ethvert middel til åndelig voldtægt. Gentagelsen, slagordet, ophidselsen og løgnen er de våben, den fortrinsvis benytter.

Det direkte demokratis bærende ide kan herefter formuleres således: Mennesket er et rationelt væsen. Den spontane folkevilje er altid nødvendigvis rettet mod det fælles bedste, og gennem en rationel debat vil den også altid finde de rigtige midler til dette mål. *Folket behøver derfor ingen ledere.*¹⁾ *Det har et ufejlbarligt kompas i sit instinkt, og den fri rationelle debat vil være i stand til at finde vej mod de mål, kompasset anviser.* De repræsentative organer er en teknisk uundgåelig nødhjælp, og opgaven må være i så høj grad som muligt at give folket lejlighed til direkte andel i styret.

Det repræsentative demokrati derimod hviler på den tanke, at disse forudsætninger ikke holder stik i praksis. Mennesket er ikke overvejende et fornuftsvæsen. Den store mængde er overvejende træg og konservativ, behersket af fordomme og traditioner, mistroisk mod alt nyt. Massepsykologien har vist, at mængden let kan blive et bytte for irrationelle impulser, stemningsbølger, og dermed for en behændig og målbevidst propaganda. Den bærende ide er i overensstemmelse hermed, at *folket behøver ledere. Tanken om den enkeltes selvstyre og ansvar bør forbindes med tanken om ledelse i tillid.* Sideordnet med trangen til selvstændighed ligger hos mennesket trangen til tillidsfuld tiltro, til ledelse af dem, der er klogere og mere indsigtfulde end en selv. Medens det direkte demokrati alene bygger på selvstændighedstrangen og diktaturet alene på behovet for ledelse, forenes de to tendenser på harmonisk måde i det repræsentative demokrati: Ledelsen står under folkets kontrol og er betinget af, at den fortsat formår at beholde folkets tillid på grundlag af fri kritik og meningstilkendegivelse. Efter denne opfattelse er de repræsentative organer andet og mere end en teknisk nødhjælp, de opfylder en selvstændig og ønskelig funktion, de er udtryk for en elite, der bedre og sandere, end folket selv er i stand til, udløser de behov, der rører sig i folket.

Jeg vil ingenlunde påstå, at disse principielle betragtninger over det direkte og det repræsentative demokratis ideologi har godtgjort, at folkeafstemning under ingen

¹⁾ Ifølge Rousseau behøver dog folket hjælp af ledere til lovenes formulering.